

ENDRŐDI JUDIT

MAGYAROK A VADNYUGATON

Colorado és Új-Mexikó az Amerikai Egyesült Államok legnagyobb kiterjedésű, nyugati körzetéhez, azon belül is a hegyvidéki államokhoz (*mountain states*) tartozik. Földrajzi értelemben rendkívül változatos térsége ez nemcsak az országnak, de a kontinensnek is. Sivatagi, félsivatagi területekkel, fennsíkokkal, medencékkel, erdőkkel és a Sziklás-hegység 4000 méter magas vonulataival tarkított régió. Denver – Colorado állam fővárosa – és Albuquerque – Új-Mexikó legnagyobb városa – főképp a XX. században vonzotta a magyar emigránsokat. E két állam a partvidékek magyarokat tömörítő településeitől (New York, New Jersey, Los Angeles, San Francisco stb.) viszonylag távol esik (1900 kilométerre a nyugati parttól és több mint 3000 kilométerre a keleti parttól), így az itt élő magyar közösségek elhelyezkedése szigetszerűnek mondható. E kolóniát többségében a második világháború és az 1956-os forradalom utáni menekülthullámokkal érkezők és leszármazottaik alkotják. Ezzel együtt találunk köztük olyan magyarul tökéletesen beszélő harmadgenerációs leszármazottakat is, akiknek nagyszülei még az 1900-as évek elején vándoroltak ki az Egyesült Államokba. Jelen tanulmány elsősorban a coloradói magyar jelenlétre fókuszál.

A Coloradóban letelepedett magyarok múltja a források¹ alapján legalább a XIX. század második feléig visszavezethető, bejegyzett szervezeti háttérrel rendelkező közösséggé azonban csak 1956 után váltak. A coloradói magyarok egyetlen bejegyzett intézménye a Coloradói Magyar Klub.² Az ebben az államban szétszórta élő magyarok többsége a korábban említett Denverben és különböző városrészeiben (Aurora, Greenwood Village, Centennial stb.), illetve agglomerációs térségeiben (Highlands Ranch, Littleton, Westminster, Boulder, Thornton, Golden, Morrison stb.) telepedett le. Bár jóval kevesebben, de magyarságukat aktívan ápoló családok Colorado egyéb nagyvárosaiban (Colorado Springs, Forth Collins stb.) is élnek. Ők többnyire kapcsolatban állnak a denveri magyarokkal. A coloradói magyar kolónia magját jelenleg az '56-os emigránsok és utódaik, valamint a fiatal betelepülők adják. A hetvenes években ugyancsak jelentős bevándorlás volt jellemző, mely nagy hatással volt a helyi klubéletre.

- 1 Smiley, Jerome Constant: *History of Denver. With Outlines of the Earlier History of the Rocky Mountain Country*. The Denver Times – The Times-Sun Publishing Company: Denver, 1901.
- 2 Hasonlóan kisméretű – ötnél kevesebb szervezettel bíró – magyar közösségek fellelhetők még a következő államokban: Nevada, Wisconsin, Georgia, Minnesota, Észak-Karolina, Kentucky, Louisiana, Oregon, Hawaii, Új-Mexikó, Oklahoma, Tennessee, Utah és Nyugat-Virginia. Lásd Marton János: *Az Amerikai Egyesült Államokban működő magyar szervezetek, közösségek adatbázisának fontosabb jellemzői*. In: Papp Z. Attila (szerk): *Beszédből világ. Elemzések, adatok amerikai magyarokról*. Magyar Külügyi Intézet: Budapest, 2008. 298–314.

Az elmúlt évtizedekben a Coloradóba érkező magyarok közül sokan a határon túli területekről, elsősorban Erdélyből származnak. A fiatalok többsége szoros kapcsolatot ápol Magyarországgal, rendszeresen hazalátogat, megtanítja gyermekeit magyarul beszélni, fontos számára a magyar identitás. Az ő aktivitásukon és kitartó munkájukon múlik e közösség jövője.³

Coloradói magyar emlék a XIX. századból

Colorado fővárosát, Denver-t 1859-ben alapították, a nagy aranyláz idején. 1870-től az államban az ezüst bányászat jelentősége is megnőtt, miközben újabb aranybányákra leltek. Nem véletlen tehát, hogy a századfordulón annyi európai kalandort vonzott e térség, többek között az Osztrák-Magyar Monarchia területéről is, akik aztán a Sziklás-hegység államaiban, bányász munkásokként keresték kenyerüket. A korabeli források⁴ szerint közülük sokan bányász balesetekben veszítették életüket anélkül, hogy – hivatalos diplomáciai képviselő híján – az otthon maradt családtagjaik bármilyen kártérítést kaptak volna családfőjük elvesztéséért. Részben ennek a problémának a megoldása érdekében nyitották meg 1909-ben az első osztrák-magyar konzulátust Denverben, melynek fontos feladata volt a bányavárosok osztrák-magyar kolóniáinak ellenőrzése.

A századfordulón és az első világháború után tömeges magyar bevándorlás nem volt jellemző erre a térségre, inkább a migrációs hullámok későbbi (1945 és 1956 után kialakult) szakaszai járultak hozzá ahhoz, hogy idővel itt is létrejössenek magyar közösségek. Korai magyar vonatkozású emlékek azonban utalnak arra, hogy a századfordulón sem volt ismeretlen a magyar szó a vadnyugaton. Ennek egyik példája a denveri Hungarian Flour Mills története. A Hungarian Flour Mill alapítója J. K. Mullen, ír származású amerikai üzletember, korának nagy filantrópusa volt. 1875-ben nyitotta Denverben első malmát, majd 1882-ben a korszak új, Magyarországon kifejlesztett hengeres őrlési technológiájának mintájára (*Hungarian high milling*) alapította meg a Hungarian Flour Mills névre keresztelt malmot, mely később a mai Denver Auraria városrészének egyik legnagyobb ipari egységévé fejlődött, Colorado Milling and Elevator Company néven. A silókhoz a magyarok által kifejlesztett gabonaelevátort (*grain elevator*) használták, melyet *Hungarian elevator*-nak neveztek. Mullen malmai a magyar technológia segítségével a korábrinál finomabb és fehérebb lisztet tudtak előállítani. Denver 7700 láb (2345 méter) tengerszint feletti magasságon fekszik, ami erőteljesen befolyásolja a

3 Endrődi Judit: Az amerikai magyar ifjúság múltja és jelene: történeti visszatekintés és jelenkori helyzetkép. In: Hajdú Ágnes – Nadas Zsófia (szerk.): *Kárpát-medencei Magyar Ifjúságkutatás. Kutatási jelentés és kitekintés az amerikai diaszpónára*. Nemzetstratégiai Kutatóintézet: Budapest, 2015. 156.

4 Agstner, Rudolf: *Austria (-Hungary) and Its Consulates in the United States of America Since 1820*. LIT Verlag: Münster, 2012. 181–186.

sütési alapanyagok, a kenyér- és süteménytészták „viselkedését”. Az ún. magaslati lisztek (*high altitude flour*) ezekben az 5000 láb (1500 méter) magasság feletti térségekben használatosak, amelyeknek a hegyvidéki államokban máig legnépszerűbb fajtája a *Hungarian high altitude flour*.⁵ A lisztet ma a ConAgra Mills vállalat gyártja. Az egykori belvárosi malomépületet már elbontották, de a külvárosi (*Commer City*) silók oldalán még sokáig szerepelt a „Hungarian Flour” óriásfelirat, amelyre még a magyarok többsége ma is jól emlékszik.

Újrakezdés az Újvilágban – személyes emléktöredékek az 1945 és 1956 utáni menekülésről

Colorado nem volt a magyar menekültek és kivándorlók elsődleges célterülete. Sokan az Egyesült Államok keleti régiójában vagy Kanadában történő megtelepedésük után – akár évekkel később – sodródtak a déli államokba, a kedvező éghajlati és környezeti adottságok vagy az itt adódó munkahely lehetőségek miatt. Az alábbiakban több mint harminc coloradói interjúból és személyes élettörténetből közlök néhány töredéket, melyek jól tükrözik a ide menekült magyarok életútjának viszontagságait.⁶

H. L. 1943-ban, alig tizennyolc évesen már a magyar és német légierő pilótájaként harcolt Németországban. *„Két és fél évig voltam pilóta. Tizennyolc éves nem voltam még, amikor megkaptam Magyarországtól és Németországtól a repülési engedélyt.”* Utolsó bevetésén, Berlin-től 40 kilométerre keletre, 1945. április 24-én gépét orosz repülőök kilőtték. *„Befogtak kétfelől és úgy löttek le. Ez volt a hatodik gép, amit a két és fél év alatt elveszítettem.”* Ejtőernyőjével egy farm közelében landolt, komoly sebesüléseket szenvedve. Onnan egy arra járó idegen kórházba szállította. Nem sokkal ezután vonattal Ausztriába került, összesen tizennégy különböző tábort járt meg, hadifogolyként rettenetes nélkülözéseket kellett elszenvednie. *„Megbeszéltek egy társammal, hogy mi lépünk. [...] Nagy tábor volt, vagy három-négyszázezer ember. Nagyon kevés ennivalónk volt. Volt, hogy jött egy dzsip egy csomó kenyérral megpakolva és leszedték az egészet, leöntötték benzinnel és azt mondák: – Itt van, egyétek! – Persze senki sem nyúlt hozzá.”*

5 Gakkagher, Dennis – Noel, Thomas Jacob – Walsh, James Patrick: *Irish Denver. Images of America*. Arcadia Publishing: Colorado, 2012. 41–49.; Wommack, Linda – Cornell, Wayne (eds.): *From the Grave. A Roadside Guide to Colorado's Pioneer Cemeteries*. Caxton Press: Caldwell, Idaho: 1998. 117.; Brundage, David: *The Making of Western Labor Radicalism: Denver's Organized Workers, 1878–1905. The Annals of Iowa*, 1996. 55. Catlett, R. Sharon: *Farmlands, Forts, and Country Life. The Story of Southwest Denver*. Westcliff Pub Inc: Boulder. 2007. 40–42.

6 Az interjúkat 2013. április-szeptember és 2014. március-szeptember időszakban készítettem a Kőrösi Csoma Sándor Program keretében való kiküldetésem során, a Coloradói Magyar Klub és a Hungarian American Club of New Mexico magyar egyesületek munkáját és történeti múltjának feltárását elősegítve. Az összesen 69 interjúalkalom során 53 alannyal került sor személyes beszélgetésre, melyeket hang-, illetve videofelvétel formájában rögzítettem. A tanulmányban az interjúalanyok nevének csak a kezdőbetűit tüntetem fel.

Két napra rá éjszaka leléptünk, keresztülbújtunk a kerítésen. Négy napon keresztül mentünk, minden élelem nélkül. Ettünk fűvet és a földből kiszedett gyökereket. [...] Aztán egy kis faluban, Feldkirchenben egy árokban bújtunk el, hiszen német ruha volt rajtunk. Két ember arra jött, észrevettek bennünket az árokban, kérdezték, hogy honnan jöttünk. Aztán egyre többen gyűltek körénk és hoztak ennivalót is. [...] Én sok bajt okoztam az oroszoknak. Ha hazamegyek, azonnal halálra ítélték volna. 1946-ban édesanyám titokban írta meg nekem, hogy fiam, ne is próbálj hazajönni, menj messze, ameddig tudsz.” Az ötévnyi ausztriai tartózkodás közben H. L. összeházasodott, majd 1950-ben, feleségével együtt Colorado állam Kit Carson városába vándorolt.

H. L. történetét követően, most jöjjön néhány olyan visszaemlékezés, amely az 1956-os forradalom utáni menekülésről nyújt ismereteket. K. T., bár gyermekként élte át az elvándorlás eseményét, annak minden pillanatról egészen pontosan és különös érzékenységgel számolt be. *„Senkitől nem tudtunk elbúcsúzni, se nagyszüleimtől, se senkitől. Annyira előttem van az a reggel, mintha tegnap lett volna. Édesanyám nem akart menekülni, nem jött velünk, mert azt remélte, hogy akkor visszajövünk. Azt gondolta, hogy ez az egyetlen lehetőség, hiszen nem hagyhatjuk el nélküle Magyarországot. De édesapámnak el kellett jönnie, mert benne volt Mindszenty⁷ kiszabadításában. Ezen felül [korábban] a KDNP⁸ képviselője volt. Az ő neve szerepelt a »listán« és valaki, aki ismerte őt, figyelmeztette, hogy nem szabad maradnia, mert bajba fog kerülni. [...] November 24-én hagytuk el Magyarországot. Az utolsók között voltunk, akik menekültek. Hideg volt és már világosodott. Olyan magasan laktunk, hogy Csepelig is el lehetett látni a Dunát. Mondtam magamban: ez lesz az utolsó, hogy én ezt látom. [...] Teherautóval, majd vonattal mentünk. A vonaton nem volt semmi fény, teljes sötétségben utaztunk, mert tele volt menekülőkkel. Aztán leállt a földek között, leszálltunk és elkezdtünk menni az országúton. Jött egy szénás szekeres öregember, és anélkül, hogy odanézett volna ránk, csak úgy beszélt a szekereéről, hogy »amikor beérnek a faluba, menjenek a második házba, és ott meg tudnak szállni, és ott lesz valaki, aki átsegíti majd magukat a határon.« Ez így ment. [...] A házból éjjel tizenegy óra felé indultunk, teljes holdvilágban bukdácsolunk a fagyott szántóföldeken. Rettenetes nehéz volt átjutni. A senki földjére értünk, nem tudtuk, hogy hol vagyunk. Kijutottunk egy útra, egy nagy szikla volt ott, és a mögé bújtunk. Jött egy busz, és rajta volt az osztrák név a tetején. Ekkor már tudtuk, hogy Ausztriába értünk. [...] Édesapám ekkor üzent édesanyámnak, hogy ez az utolsó lehetősége, hogy utánunk jöjjön. Édesanyám el sem búcsúzott az édesanyjától, nem is tudták, hogy utánunk jön. Öcsémnek egyik legjobb barátja volt Vajna*

7 Mindszenty József esztergomi érsek, bíboros, hercegprímás, a magyar katolikus egyház XX. századi történetének egyik legjelentősebb alakja. 1949-ben koncepció perben életfogytiglani fegyházra ítélték, amely nagy tiltakozásokat váltott ki a nyugati világban és a Vatikánban. 1956. október 30-án a szabadságharcosok kiszabadították. A forradalom bukása után, 1956. november 4-től az amerikai misszió budapesti rezidenciáján – ami később az Egyesült Államok nagykövetsége lett – kapott menedéket. 1971. szeptember 28-án elhagyta Magyarországot. Rehabilitációjának teljes jogi, erkölcsi és politikai folyamata 2012-ben zárult le.

8 Az 1947-ben feloszlott Keresztény Demokrata Néppárt 1956. október 31-én újjáalakult és november 4-ig működött.

András. Szülei megkérték édesanyámat, hogy hozza ki magával a fukat is. Még csak tizenkét éves volt. Édesanyám kihozta Andrást és belőle lett később a híres amerikai-magyar filmrendező: Andrew G. Vajna.”

Ugyancsak az '56-os emigrációról szól N. P. története, aki fiatal felnőttként egy csoporttal együtt kelt át az osztrák-magyar zöld határon. *„Andauig gyalog mentünk úgy, hogy megkerültünk egy orosz tankot. Rákerültünk a Hansági-csatornára, ami átmegy Ausztriába. Tudtuk, hogy ha emellett megyünk, akkor jó úton vagyunk. [...] Este nyolc óra felé megálltunk a csatornaőr kis házában, ahol már többen pihentek, ennivalót is kaptak. Egész nap nem ettünk semmit, így bementünk oda, főleg azért, hogy a tízéves gyerek, aki velünk volt, tudjon pihenni. Két-három órát ott voltunk, majd éjfél felé szólt a telefon. [...] A csatornaőrök folyamatos összeköttetésben voltak egymással telefonon és az utolsó csatornaőr szólt, hogy figyelmeztessék az embereket, hogy Andaunál az oroszok már visszajöttek és a határ le van zárva. Azt mondta az örünk, hogy legjobb lesz, ha itt megyünk át a csatornán, a közelben, hogy ne kelljen az andaui hidat útba ejteni. Éjfélkor tehát elindultunk. Átmentünk a Hansági-csatornán, térdig érő vízben. A hőmérséklet már fagypont alatt volt mégsem jutott senkinek sem eszébe, hogy levegye a cipőjét, vagy felhúzza a nadrágját. Ahogy voltunk, úgy mentünk. Tíz percere rá meg volt fagyva rajtunk minden, a nadrágunk tiszta jég volt, de csak mentünk tovább, míg bele nem kerültünk a hansági mocsárba. Ez már szerencsére fagyott volt annyira, hogy nem sülyedtünk el benne. Találtunk kis ösvényeket a másfél-két méter magas nádasba vágva, ezeken haladtunk, mert gondoltuk, hogy ezek a kis ösvények átvezetnek Ausztriába. Már egy órája bent voltunk, amikor kiderült, hogy az az út, amin haladunk, egy szákösvény és nem tudtunk továbbmenni. A határőrök direkt vágták ezeket még korábban, akadályozva a zöldhatár átlépését. Két ilyen csapdába is bementünk és elég hosszú ideig tartott, míg az ember valahogy kijött belőle. Amikor a harmadikba bementünk, azt mondtuk, ha ez is szákösvény, akkor bizony többre nem megyünk be. A harmadik azonban végül kijött a nádasból, és kiértünk egy hatalmas nagy lapos területre. Nem szántóföldek voltak, hanem parlagon heverő területek, és nem tudtuk, hogy pontosan hol vagyunk: Magyarországon vagy már Ausztriában? Amint azon tanakodtunk, hogy mit csináljunk, egyszer csak láttuk, hogy jön egy személygépkocsi, úgy huszonöt méterre tőlünk az úton, mi pedig álltunk a nádas mellett és nem tudtuk, hogy ki merjünk-e jönni. Ők megláttak bennünket, megállt a kocsí és kiszállt belőle három férfi. Egyikünk odaszólt nekik németül és megkérdezte tőlük, hogy hol vagyunk? Azok visszaoltak: Ausztriában. Az éjszaka, amíg mi benn voltunk az ösvényekben, egy hatalmas robbanást hallottunk. Akkor még nem tudtuk, hogy mi történt. Ezek mondták reggel, hogy felrobbantották az andaui hidat a csatorna fölött az oroszok.”*

A nádasban bolyongó menekülő csoportról James A. Michiner, amerikai regényíró is megemlékezett *Az andaui híd (The Bridge at Andau*. Random House: New York, 1957) című könyvében, ugyanis ő volt az említett három férfi egyike. *„Azt a jószívűséget, amelyből ez az osztrák magatartás eredt, jól jellemzi a következő kis eset: Egy keservesen hideg reggelen egy*

baráttal együtt a határ egyik mocsaras pontján voltunk. Egy osztrák katona is volt velünk. Egyszerre megláttunk egy nagy csapat magyart, akik láthatólag eltévedtek és az Ausztriába vezető utat keresték. Mindhárman ösztönösen előre rohantunk, hogy segítségükre legyünk. A fiatal osztrák katona egyszerre ugyancsak ösztönösen megállt és előretolt engem maga elé. – Takarjon el engem, kérem – mondta – jobb, ha nem egy fegyver a legelső, amit Ausztriában látni fognak.”⁹

Az osztrák vagy jugoszláv menekülttáborok elhagyását és az onnan való továbbvándorlást elsősorban az egyházi szervezetek segítették. Az esetek többségében azonban szükség volt egy helybeli támogatóra – vagy ahogyan a coloradói magyarok mondják, „szponzorra” – is, aki az amerikai állam felé anyagi felelősséget vállalt a menekültekért. Ilyen támogatás híján, akár éveket is eltöltöttek a második világháború magyar menekültjei az európai menekülttáborokban várva. Interjúalanyaim állítása szerint, az ezeket a táborokat megjártak többsége repülővel érkezett az Újvilágba. Leggyakrabban Bécsből, Salzburgból vagy Németországból indultak a katonai gépek, melyek Amerika keleti partjain, New Jersey-ben vagy Kanadában szálltak le. Hajóval elsősorban azok utaztak, akiknek még nem volt családjuk, vagy egyedül menekültek. A tíz-tizenkét napos hajóút embert próbáló kaland lehetett, még az erős férfiak számára is. G. A. a hosszú útról így számolt be: *„A U.S. Navy General katonai szállítóhajóval indultunk Brementől, valamikor január közepén. 1200-an voltunk a hajón. Én első perctől kezdve rosszul voltam az utolsó percig. Az érdekes az volt, hogy mondták, hogy itt van ez a gép, bedobsz öt centet, kiesik egy papírpohár, megnyomod, hogy mit kérsz bele (pl. Coca-Cola) és az nagyon jól tesz, mert segít a tengeribetegségen. De nekem nem volt még öt centem sem.”*

Az '56-os menekültek többsége a Camp Kilmer-i menekülttáborba került, melyet – helyi támogató segítségével – akár néhány nap vagy hét után elhagyhattak. Voltak, akik állás-hirdetések révén távolabbi államokba utaztak, így kerültek Coloradóba. Legtöbben azonban New Yorkban, illetve New Jersey-ben kezdtek új életet.

Harminc centből világhírnév – Sikeres magyar vállalkozások a vadnyugaton

Nagy előnyt jelentett, ha valaki beszélt legalább egy keveset angolul vagy németül, hiszen a nyelvtudás elengedhetetlen feltétele volt az Újvilágban való boldogulásnak. Mindenki próbálta megteremteni a maga egzisztenciáját, beilleszkedni az új környezetbe, és megalapozni családjá jövőjét. Az újonnan érkezőknek kezdetben csak az számított, hogy el tudjanak helyezkedni, az mindegy volt, hogy kétékezi vagy irodai dolgozóként, mosogatóként, takarítóként, gyári munkásként, katonaként vagy mérnöki rajzolóként. Később aztán, szakmai

9 Michener, James A.: *Az andauai híd*. Danubio: Buenos Aires, 1957. 270.

tudásukat kamatoztatva többen nagyvállalatok vezetőivé, sikeres mérnökeivé, informatikusáivá, üzletembereivé váltak, esetleg saját vállalkozást alapítottak. A következőkben ezekből a vadnyugati magyar sikertörténetekből mutatunk be néhányat.

Ilona of Hungary

Denver belvárosában egy finom eleganciával berendezett szalon üveglakán bepillantva a polcokon világhíres kozmetikumok sorakoznak: az Ilona of Hungary termékei. A cég alapítója és tulajdonosa, a rábakecöli születésű Mészáros Ilona 1956 novemberében menekült el Magyarországról. Férjével, Dr. Mészáros Györggyel – aki egy vonatra alulról felkapaszkodva szökött át a határon 1945 után¹⁰ – New Jersey-ben ismerkedett meg. 1971-ben költöztek Coloradóba, ahol kizárólag saját fejlesztésű kozmetikai termékeikre és arckezelésekre alapozva hozták létre saját cégüket Ilona of Hungary néven. Magyarországról hozott receptekkel és alapanyagokkal dolgozták ki cégük elsőrangú arcápolási kozmetikumait: tisztító anyagokat, tónusítókat, regenerálókat, sminkanyagokat. 1978-tól sorra nyíltak üzleteik Amerika-szerte, meghódítva Houstontól New Yorkon és Chicagón át Palm Springs és Costa Mesa elit negyedét. Nem volt olyan magazin Amerikában, amely ne cikkezett volna a legnagyobb elismeréssel róluk, köztük a *Vogue*, a *Cosmopolitan*, a *Town and Country*, a *Gentlemen's Quarterly* és a *Harper's Bazar*. Klientúrájukhoz az amerikai politikai élet képviselői, közszereplői, texasi olajmágnások és filmsztárok sokasága tartozott, köztük a Kennedy család tagjai is. A cég-alapítók mára nyugdíjba vonultak, azonban a céget és Denverben megtartott üzletüket fiuk viszi tovább. Ilona és férje harminc centtel a zsebükben indultak el az Újvilágba, és szakértelmükkel, fáradhatatlan munkájukkal a magyarság hírnevét öregbítették, melyért méltán és büszkén vehették át 1994-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét. Az Ilona of Hungary egy igazi magyar sikertörténet.

Molnar Ski – egy magyar síszabadalom rövid története

„*Kedves Art! A 195-ös lécs kiváló, jobban is szeretem, mint a 185-öset. [...] Szeretem őket, izgalmasak, különösen a tavaszi síeléshez! Ezer köszönet: Robert Redford.*”¹¹ A levél címzettje a Denverben élő Molnár Árpád, az 1973 és 1983 között működő Molnar Ski vállalat alapítója.

10 Dr. Mészáros György menekülésének és üzleti sikereinek történetét lásd Mészáros György: *Menekülés a vonat alatt. Kalandos szökés a kommunista Magyarországról*. Panoráma Memoár sorozat, Médiamix Kiadó: Salgótarján, n.d.; George Mészáros: *Té is lehetsz milliomos. Egy amerikai magyar üzletember sikeres vállalkozásának titkai...* K.u.K. Kiadó: n.h., 1999.

11 Saját fordítás Robert Redford Molnár Árpádhoz írt levelének részletéből (1976. július 14.), Molnár Árpád kéziratossorozata gyűjteményéből. „*Dear Art, the 195's were great, and I liked them better than the 185's. [...] I love them though, as they really come alive, especially for spring skiing. Many thanks.*”

Molnár Árpád 1956-os forradalmi szerepvállalása miatt, barátja figyelmeztetésére menekült el Magyarországról. 1957-ben telepedett le Montrealban. A cég, ahol dolgozott, élen járt az üvegszállal erősített műanyaggyártásban (*fibreglass-reinforced plastic*) és osztrák megrendelésre sílécgyártással is foglalkozni kezdett. Ennek köszönhetően 1959-ben bemutatták az első, Toni Sailer (1956-ban háromszoros olimpiai bajnok) nevével híressé vált síléceket Molnár Árpád tervezésében. Ez az ún. *torsion box* konstrukción alapuló, nagy torziós keménységű és flexibilitású léc volt az első, teljes egészében műanyagból készült síléc a világon. Molnár Árpád 1971-ben a Lange gyár meghívására családjával a coloradói Boulderbe költözött, majd 1973-tól elindította saját vállalatát Molnar Ski néven. A Molnar sílécek prototípusait saját garázsában, kézzel gyártotta le. A kedvező visszajelzéseken felbuzdulva az évi pár száz darab előállításától kis üzemüket bővítve eljutottak az évi 25-30 000 darabos sorozatgyártásig. Az ún. *prismatic* síléceket a legjobb szabadidős sílécneként tartották számon, mindemellett neves versenyzők (köztük Jean Killy francia olimpiai bajnok) is elismeréssel nyilatkoztak róluk. Szerkezete egyedülálló és rendkívül innovatív volt. Két, összeragasztott hullámzó alkatrész adta a síléc belsejét, melynek hatszögletes keresztmetszete egy prizma emlékeztet, innen ered a neve is. A Molnar Prismatic sí puha, rugalmas sílécnek számított, ám az erősebb kanyaroknál és nagyobb sebességnél, amikor nagyobb nyomás éri a lécet, ezek a hatszög alakú oldalak pár fok rugalmasság után már megkeményedtek és nagyobb torziós merevséget eredményeztek. Ennek, valamint oldalirányú rugalmasságának köszönhetően volt alkalmas a léc egyszerre amatőröknek és profiknak, porhóban és nedves, jeges hóban síelőknek egyaránt. Sikeréről a legnagyobb símagazinok (mint a *Ski* és a *Skiing Magazin*) rendszeresen cikkeztek, és a szabadalom bejárta a világot Amerikától, Japánon és Európán át egészen Ausztráliáig. Terry Fisher üzletember így méltatta a terméket: „*Art, el sem tudom mondani, mekkora izgalmat okozott a síléc a dolgozóim és a vevők körében! [...] Semmi kétségem afelől, hogy a síléc a jövő síléce.*”¹² Az IBM és a Subaru gyár akkori igazgatói éppúgy lelkes és mindennapos használói voltak a Molnar sílécnek, mint a szabadidejét Coloradóban síeléssel töltő Paul Newman és a már említett Robert Redford. Bár az 1980-as évek óta már nem gyártanak Molnar sílécet, kétségtelen, hogy a sígyártás történetének mérföldköve maradt.

12 Saját fordítás Terry Fisher Molnár Árpádhoz írt levelének részletéből (1974. december 15.), Molnár Árpád kéziratoss gyűjteményéből: „*Art, I cannot tell you how much excitement your ski caused with my employees and the public. [...] I have no doubt your ski is the ski of the future...*”

Közösségi élet az 1960-as évektől napjainkig

A megközelítőleg 10 000 fős coloradói magyar közösség magyarul jól beszélő tagjai csupán néhány száz főre tehető. Szervezeti életük központja a már említett Coloradói Magyar Klub (eredeti nevén Coloradói Amerikai Magyar Szövetség), melynek alapító oklevelét 1963. január 27-én huszonhárom alapító tag írta alá. 1973 áprilisában vált nonprofit szervezetté, ekkor kapta a ma is használt nevet (Hungarian Club of Colorado).¹³ A szervezet első hivatalos nemzeti ünnepét 1963. március 17-én tartotta, melyen 180 fő vett részt. Ettől kezdve a szervezet tagjai rendszeresen megtartották a nemzeti ünnepeket, nyaranta együtt piknikeztek, télen pedig bálokat szerveztek és közösen szilvesztereztek. Ezen kívül az '56-os fiatalokból álló Pannonia névre keresztelt magyar focicsapat egészen az 1980-as évekig játszott a coloradói ligában. Sokáig működött továbbá a magyar néptáncsoport, amely Denverben rendezett nemzetközi fesztiválokon is fellépett.

A viszonylag kis létszámú coloradói magyar közösségben számos régi hagyomány fennmaradt. A magyar kulturális örökség továbbadására 2012-ben a fiatal édesanyák kezdeményezésére megalakult a Coloradói Magyar Játsház Ovisoknak. Az iskoláskorúak számára ugyancsak önkéntes szülők biztosítanak havi két alkalommal magyar iskolai foglalkozást Westminsterben. A lelkesedés és a személyes barátságok, valamint a magyar kultúra szeretete, annak továbbadásának igénye az, ami a vadnyugati magyar kolóniát máig élteni.

---

13 Endrődi Judit, 2015. Az amerikai magyar ifjúság múltja és jelene, i.m. 163.